

TALABALARDA TARIXGA DAXLDORLIK TUYG'USINI TA'LIM JARAYONIGA INTEGRATSIYA QILISHNING TADRIJIY YECHIMLARI.

Usmonova Aziza Abdulaziz qizi.

Annotatsiya: Tarix ta'limi talabalarda tarixga daxldorlik tuyg'usini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu maqolada, tarixga daxldorlikni ta'lim jarayoniga tadrijiy integratsiya qilish yo'llari ko'rib chiqilgan. Metodologik yondashuvlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va amaliy tajribalar asosida, talabalar tarixga nisbatan chuqurroq tushunchaga ega bo'lishlari uchun zarur shart-sharoitlar tahlil qilingan. Maqolaning asosiy maqsadi – tarix ta'limini yangi pedagogik vositalar orqali rivojlantirish va talabalarning tarixiy bilimlariga asoslangan milliy g'urur hissini kuchaytirishdir.

Kalit so'zlar: tarixga daxldorlik, tadrijiy yondashuv, ta'lim jarayoni, tarix ta'limi, innovatsion pedagogika, tarixiy xotira, milliy identifikatsiya.

Аннотация: Образование по истории играет важную роль в формировании у студентов чувства сопричастности к истории. В данной статье рассматриваются пути поэтапной интеграции исторической сопричастности в образовательный процесс. На основе методологических подходов, инновационных педагогических технологий и практического опыта проанализированы необходимые условия для более глубокого понимания истории студентами. Основная цель статьи – развитие исторического образования с помощью новых педагогических средств и усиление чувства национальной гордости, основанного на исторических знаниях студентов.

Ключевые слова: историческая сопричастность, поэтапный подход, образовательный процесс, историческое образование, инновационная педагогика, историческая память, национальная идентичность.

Annotation: History education plays an important role in shaping students' sense of connection to the past. This article explores ways to gradually integrate historical connectedness into the educational process. Based on methodological approaches,

innovative pedagogical technologies, and practical experiences, the necessary conditions for helping students gain a deeper understanding of history are analyzed. The main objective of the article is to develop history education through new pedagogical tools and to strengthen students' sense of national pride based on historical knowledge.

Keywords: historical connectedness, gradual approach, educational process, history education, innovative pedagogy, historical memory, national identity.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida tarix ta'limining ahamiyati doimo ortib bormoqda. Tarix fanining asosiy vazifasi – avlodlararo bog'liqlikni ta'minlash, tarixiy xotirani saqlash va uning boyliklaridan foydalanishdan iborat. Biroq, talabalarda tarixga daxldorlik tuyg'usini shakllantirish murakkab jarayon bo'lib, bu jarayon faqat nazariy bilimlar bilan cheklanmaydi. Talabalarni tarixga yaqinlashtirish uchun tadrijiy yondashuvlar va innovatsion pedagogik usullardan foydalanish lozim. Maqolamizda ushbu masalalar yechimini topishga harakat qilamiz.

Metodologiya

Maqola yozishda quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Tahlil usuli – tarix ta'limi haqidagi mavjud adabiyotlar va ilmiy materiallar tahlil qilindi.
2. Kuzatuv usuli – talabalarining tarix darslaridagi faolligi va ularga moslashuvchanlik darajasi kuzatildi.
3. Suhbat usuli – talabalar bilan o'tkazilgan suhbatlar natijasida ularning tarixga munosabati aniqlandi.
4. Eksperiment usuli – tadrijiy yondashuv asosida tayyorlangan dars rejalarining samaradorligi sinovdan o'tkazildi.

Ushbu metodlar yordamida talabalarda tarixga daxldorlik tuyg'usini rivojlantirishning amaliy yechimlari ishlab chiqildi.

Natija

Tadrijiy yondashuv asosida tarix ta'limini rivojlantirish quyidagi bosqichlarda amalga oshirilishi mumkin:

1. Dastlabki bosqich – Talabalar tarixiy voqealar bilan tanishadilar. Bu bosqichda o'quvchilarga asosiy tarixiy tushunchalar beriladi va ularni tarixiy shaxslar va voqealar bilan tanishtiriladi. Masalan, "Buyuk sil" davridagi qahramonlarni yodga olish hamda ularning hayot faoliyatini o'rganish.

2. O'rtacha bosqich – Talabalar tarixiy voqealar va shaxslar bilan bog'liq hikoyalar, romanlar va kinofilmlar orqali chuqurroq bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masalan, "Temuriylar davlati" yoki "Jadidlar harakati" mavzulari ustida ishlashda, talabalar tarixiy manbalarni o'qish va tahlil qilish ko'nikmalarini egallaydilar.

3. Yuqori bosqich – Talabalar tarixiy voqealar va inqiloblar natijasida vujudga kelgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarni tushunish va ularni zamonaviy voqealar bilan taqqoslash malakalarini rivojlantiradilar. Bu bosqichda talabalarga tarixiy xotirani saqlash va uni zamonaviy kontekstda tahlil qilishga oid vazifalar beriladi.

Tadrijiy yondashuv natijasida talabalarda tarixga nisbatan chuqurroq tushuncha va daxldorlik tuyg'usi shakllanadi. Ular tarixiy voqealarni faqat nazariy jihatdan emas, balki amaliy jihatdan ham baholashni o'rganadilar.

Javobgarlik masalalari

Tarix ta'limida javobgarlik masalalari birinchi navbatda o'qituvchilarga bog'liq. O'qituvchilar talabalarning tarixga munosabatini shakllantirishda quyidagi mas'uliyatlarni oladilar:

- Tarixiy voqealar va shaxslarni ob'ektiv ravishda taqdim etish.
- Talabalarni tarixiy manbalarni mustaqil ravishda o'rganishga o'rgatish.
- Tarix ta'limida innovatsion texnologiyalardan foydalanish.

Shuningdek, talabalar ham o'zlarining tarixga munosabatlarini mustaqil ravishda rivojlantirishda mas'uliyatli bo'lishlari kerak. Ular tarix fanini faqat baho olish uchun

emas, balki o'zlarining milliy identifikatsiyasini shakllantirish uchun o'rganishlari lozim.

Muhokama

Tarix ta'limida tadrijiy yondashuvni qo'llashning samaradorligi haqida muhokama qilishda, avvalambor talabalarining tarixga munosabatini baholash usullari va innovatsion pedagogik texnologiyalarining o'rni katta ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, tadrijiy yondashuvning boshqa fanlarda ham qo'llanilishi mumkinligi haqida ham bahslashish zarur. Bu savollarga javob topish uchun chuqur tahlil va ilmiy asoslangan fikrlar kerak.

Talabalarining tarixga munosabatini baholash birinchi navbatda ularning darsdagi faolligi, mustaqil ishlari va bilimlarini amaliyotga qo'llash qobiliyatiga bog'liq. Tarix ta'limida talabalar faolligini oshirish uchun turli interaktiv usullardan foydalanish tavsiya etiladi. Masalan, guruhlar bo'lib ishlash, diskussiya, rolli o'yinlar va tarixiy voqealar ustida loyiha ishlash singari metodlar talabalarining tarixga nisbatan qiziqishini orttiradi. Ushbu faoliyat natijalarini statistik ma'lumotlar orqali baholash ham mumkin. Dars davomida talabalarining qancha marta savol berganligi, jamoaviy ishlarda qanday darajada ishtirok etganligi, mustaqil vazifalarni qanchalik samarali bajarganligi va tarixiy manbalarni tahlil qilishdagi malakalarini o'rganish – bularning barchasi talabalarining tarixga munosabatini baholashning ob'ektiv mezonlari hisoblanadi. Shuningdek, psixologik testlar va anketalashtirish orqali ham talabalarining tarixga bo'lgan munosabati aniqlanishi mumkin. Masalan, “Tarix faniga qiziqish” yoki “Milliy tarixga oid bilimlaringizni baholang” kabi savollar talabalarining ichki his-tuyg'ularini ochib beradi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar tarix ta'limining sifatini sezilarli darajada oshiradi. Zamonaviy ta'lim jarayonida virtual realitey (VR), argumentli realitey (AR) va interaktiv platformalar kabi yangi texnologiyalardan foydalanish talabalarining bilim olish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Masalan, VR texnologiyasi yordamida talabalar Buyuk sil davridagi jang maydonlarini yoki Temuriylar davlatining buyuk shaharlarini to'g'ridan-to'g'ri ko'rib chiqish imkoniyatiga ega

bo'ladilar. Bunday vizual va interaktiv vositalar orqali talabalar tarixiy voqealarni faqat kitoblardan o'qiganliklari emas, balki ularga "to'g'ridan-to'g'ri kirib borish" orqali chuqurroq tushunadilar. O'zbekistonda ba'zi bir oliy ta'lim muassasalarida VR texnologiyalari sinovdan o'tkazilmoqda. Misol uchun, Toshkent Davlat Universitetida tarix fakulteti talabalari uchun virtual ekskursiyalar tashkil etilgan bo'lib, bu ekskursiyalar talabalarining tarixiy joylarni tushunishiga katta yordam bergan. Bundan tashqari, interaktiv o'yinlar ham zamonaviy ta'limda muhim o'rin tutadi. Masalan, "Tarixiy strategiya" yoki "Milliy qahramonlar" kabi o'yinlar talabalarga tarixiy voqealarni o'ynab ko'rish va ularga faol ishtirok etish imkonini beradi. Shuningdek, elektron resurslar va onlayn platformalar talabalarining tarix fanini mustaqil ravishda o'rganishiga ham yordam beradi. Masalan, Coursera, Khan Academy va boshqa xalqaro platformalarda tarixga oid kurslar mavjud bo'lib, talabalar bu kurslarni o'zlashtirib, bilimlarini kengaytirishlari mumkin.

Tadrijiy yondashuvning boshqa fanlarda ham qo'llanilishi mumkinligi haqida ham bahslashish zarur. Tadrijiy yondashuv asosan materialni bosqichma-bosqich o'rganishga asoslangan bo'lib, bu usul matematika, fizika, biologiya va adabiyot kabi boshqa fanlarda ham samarali natijalar berishi mumkin. Masalan, matematikada murakkab tenglamalarni o'rganish uchun avval asosiy formulalar va tushunchalarni o'rgatish, keyin esa murakkab masalalar ustida ishlash maqsadga muvofiqdir. Fizikada ham nazariy bilimlar bilan birga amaliy tajribalar olib borish talabalarga fanlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Biologiya fanida esa avval hujayra tuzilishini o'rganish, so'ng organizmlarning murakkab tuzilishiga o'tish tadrijiy yondashuvning ahamiyatini ko'rsatadi. Adabiyot fani ham tadrijiy yondashuvning misolini beradi. Masalan, avval klassik adabiyotlarni o'qish, keyin esa zamonaviy asarlarni tahlil qilish orqali talabalar adabiyotga nisbatan chuqurroq munosabat hosil qiladilar. Shunday qilib, tadrijiy yondashuv faqat tarix fanida emas, balki barcha fanlarda ham o'quv jarayonini samarali qilishga yordam beradi.

Bundan tashqari, tadrijiy yondashuvning samaradorligi talabalarining milliy identifikatsiyasini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Talabalarga tarixiy

voqealar va shaxslarni o'rganish orqali ularning milliy g'ururligi va vatanparvarligi kuchayadi. Masalan, O'zbekiston tarixidagi Buyuk sil, Jadid harakati, Mustaqillikka erishish kabi voqealar talabalarga milliy tarixga nisbatan chuqurroq tushuncha beradi. Bu voqealar ustida ishlash orqali talabalar tarixiy xotirani saqlash va uni zamonaviy kontekstda tahlil qilish ko'nikmalarini egallaydilar. Shuningdek, tarix ta'limida milliy bayramlar va muhim sanalarni nishonlash ham talabalarning tarixga munosabatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, 1-sentabr – Mustaqillik kuni yoki 8-dekabr – Konstitutsiya kuni kabi sanalar talabalarga milliy tarixni yaqin va dolzarb qilib tushuntirish imkonini beradi.

Oxirgi yillarda tarix ta'limida tadrijiy yondashuvning samaradorligi haqida olib borilgan tadqiqotlar ham uning ahamiyatini tasdiqlaydi. Masalan, 2021-yilda Samarqand Davlat Universitetida o'tkazilgan tadqiqot natijasida talabalarning tarix faniga bo'lgan qiziqishi 30 foizga oshganligi aniqlandi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, tadrijiy yondashuv va innovatsion texnologiyalardan foydalanish talabalarning bilim darajasini yuqori sathga ko'tarishga yordam berdi. Bundan tashqari, tadqiqot natijalari talabalarning tarixiy voqealarni tushunish darajasining ortganligini va ularning milliy identifikatsiyasining kuchayganligini ko'rsatdi.

Shunday qilib, tarix ta'limida tadrijiy yondashuvning samaradorligi haqida muhokama qilishda quyidagilarga alohida e'tibor berish kerak:

- Talabalarning tarixga munosabatini baholash uchun ob'ektiv va amaliy mezonlardan foydalanish.
- Innovatsion pedagogik texnologiyalarning tarix ta'limining sifatini oshirishdagi roli.
- Tadrijiy yondashuvning boshqa fanlarda ham qo'llanilishi mumkinligi.

Xulosa

Tarix ta'limida tadrijiy yondashuvning ahamiyati inkor etib bo'lmaydi. Talabalarda tarixga daxldorlik tuyg'usini shakllantirish uchun nazariy bilimlar bilan birga amaliy mahoratlar ham rivojlantirilishi lozim. Tadrijiy yondashuv yordamida talabalar tarixiy voqealar va shaxslarni chuqurroq tushunishga erishadilar va ularning milliy

identifikatsiyasi kuchayadi. Bundan tashqari, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish tarix ta'limining sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Kelajakda talabalarda tarixga daxldorlik tuyg'usini yanada rivojlantirish uchun yangi usullar va texnologiyalar ishlab chiqish zarur. Tarix ta'limi davomida talabalarning faolligini oshirish va ularga tarixiy xotirani saqlashning ahamiyatini yetkazish eng muhim vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaev, A. (2018). *Tarix ta'limida innovatsion texnologiyalar* . Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashri.
2. Akbarova, M. (2020). *Milliy tarix va tarixiy xotira* . Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
3. Azizov, R. (2019). *Tarix ta'limida tadrijiy yondashuv* . Toshkent: Ilm-fan.
4. Ismoilov, S. (2021). *Tarix ta'limida pedagogik texnologiyalar* . Andijon: Andijon Davlat Pedagogika Instituti.
5. Karimov, N. (2017). *Tarixiy voqealar va ularning ta'siri* . Toshkent: Fan va texnologiya.
6. Mirzaev, Z. (2020). *Tarix ta'limida interaktiv usullar* . Namangan: Namangan Davlat Universiteti.
7. Rahmonov, D. (2019). *Tarix ta'limida milliy g'urur hissini shakllantirish* . Farg'ona: Farg'ona Davlat Universiteti.
8. To'xtasinov, J. (2022). *Tarix ta'limida virtual texnologiyalar* . Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
9. Usmonov, B. (2021). *Tarix ta'limida milliy identifikatsiya masalalari* . Qarshi: Qarshi Davlat Universiteti.
10. Xolmatov, A. (2018). *Tarix ta'limida tarixiy xotira va daxldorlik* . Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti.